

Dominika Muszyńska – Jeleszyńska, Tereny nadrzeczne w aspekcie rozwoju i rewitalizacji miast. Riverside areas in terms of development and urban regeneration. Journal of Health Sciences. 2013;3(14), 99-107. ISSN 1429-9623 / 2300-665X.

The journal has had 5 points in Ministry of Science and Higher Education of Poland parametric evaluation. Part B item 1107. (17.12.2013).

© The Author (s) 2013:

This article is published with open access at License Open Journal Systems of Radom University in Radom, Poland

Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License

(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

Conflict of interest: None declared. Received: 16.10.2013. Revised: 14.11.2013. Accepted: 20.12.2013.

TERENY NADRZECZNE W ASPEKTCIE ROZWOJU I REWITALIZACJI MIAST Riverside areas in terms of development and urban regeneration

Dominika Muszyńska – Jeleszyńska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

STRESZCZENIE: Artykuł prezentuje nową i aktualną problematykę badawczą jaką jest rozwój, rewitalizacja i zagospodarowanie miejskich terenów nadrzecznych. Rewitalizacja terenów nadwodnych jest jednym z najciekawszych zjawisk ostatnich lat i jedną z tendencji rozwojowych europejskich miast. Tereny nadrzeczne są obszarami o szczególnym i priorytetowym znaczeniu w kontekście rozwoju miast nadrzecznych. Rewitalizacja terenów nadrzecznych i odnowa związków przestrzenno – funkcjonalnych miasta z rzeką jest jednym z głównych wyzwań, przed którymi stoją miasta nadrzeczne.

Słowa kluczowe: tereny nadrzeczne, rozwój miast, rewitalizacja, relacje rzeka – miasto.

Wstęp

W drugiej połowie XX w. w rozwoju miast nadrzecznych zapoczątkowany został proces ściśle związany z rewitalizacją terenów nadrzecznych, polegający na zwracaniu się miast frontem do rzeki (Pancewicz 2004). W ostatnich latach „renesans nabrzeży” przybrał ogólnoswiatowy wymiar, zmieniając sposób myślenia o wodzie i jej sąsiedztwie (Kochanowski 1998; Bańkowska 2000; Lorens 2004).

Obecnie na całym świecie odkrywa się na nowo wartość nabrzeży i terenów nadrzecznych, które w nowych realiach i uwarunkowaniach ekonomicznych, politycznych oraz gospodarczych, w wyniku przekształceń mogą przynosić korzyści gospodarcze przyczyniając się do rozwoju miasta i jego konkurencyjności. Tereny nadrzeczne są przedmiotem dyskusji, analiz i przedsięwzięć dotyczących planowania rozwoju miast, urbanistyki, architektury, a także ochrony środowiska przyrodniczego i środowiska zamieszkania (Muszyńska – Jeleszyńska 20012).

Rewitalizacja terenów nadrzecznych i odnowa związków przestrzenno – funkcjonalnych miasta z rzeką jest jednym z głównych wyzwań, przed którymi stoją miasta nadrzeczne. W miastach nadrzecznych, w których rozwój i struktura przestrzenna oparte były o rzekę, tereny nadrzeczne są obecnie w większości zdegradowane i wymagają podjęcia badań w zakresie problematyki dotyczącej przekształceń przestrzenno-funkcjonalnych i sposobów zagospodarowania obszarów graniczących ze zbiornikami wodnymi tzw. waterfrontów w aspekcie zainteresowania rozwojem europejskich obszarów miejskich.

Procesy rozwojowe europejskich obszarów miejskich - współczesne tendencje rozwojowe miast

Współczesne miasta przechodzą etap radykalnych zmian przestrzennych i funkcjonalnych, związanych z odejściem od fordowskiego modelu wytwarzania i pojawieniem się nowych opcji rozwojowych.

W ostatnich latach pojawia się nowa jakość rozwoju miasta utożsamiana z poprawą warunków życia w mieście i stanu zagospodarowania miasta. Rozwój ten polega zarówno na przekształcaniu obszarów miejskich, jak i na rozwiązywaniu problemów społecznych i gospodarczych. Współczesny rozwój miast coraz częściej jest rozumiany i planowany jako zintegrowana odnowa miasta, a konkretnie struktur miejskich. Proces ten zyskuje rangę kompleksowych działań mających na celu odtworzenie oraz podtrzymanie cyklu życiowego tych struktur (Baranowski 2000, 2001). Zadanie to jest realizowane w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju miast, która oznacza pierwszeństwo dla racjonalnego wykorzystania terenów zurbanizowanych i ograniczenie ekspansji terytorialnej miasta poprzez przekształcanie wewnętrznych struktur przestrzennych oraz adaptację zdegradowanych i zdekapitalizowanych obszarów dla nowych funkcji miejskich (Kochanowski, 1998). Sytuacja ta dotyczy obszarów śródmiejskich, w tym historycznych centrów miast, obszarów osiedlowej zabudowy mieszkaniowej, obszarów i obiektów przemysłowych, komunikacyjnych, portowych i powojkowych, terenów zielonych oraz przestrzeni publicznych (Parysek, 2005). Coraz częściej przekształceniom podlegają także tereny położone nad rzekami, kanałami lub innymi zbiornikami wodnymi.

We współczesnym rozwoju obszarów miejskich ważne znaczenie mają intensywność i sposób wykorzystania terenu (racjonalne gospodarowanie, recykling przestrzeni), aspekty społeczne, jakość życia, środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz wartość rynkowa miejsca (Baranowski 2000, 2001; Karta Lipska 2007).

Jedną z ważnych tendencji rozwojowych miast jest rewitalizacja związana ściśle z procesem reurbanizacji (Kaczmarek 1999, 2001; Baranowski 2000, 2001; Kaczmarek 2001; Behr, Billert, Kröning, Muzioł - Węclawowicz 2003; Billert, 2008; Parysek, 2005; Lorens 2009). Rewitalizacja przeciwstawia się negatywnym tendencjom rozwoju w kierunku zewnętrznym miast, czyli ku peryferiom, gdzie znajduje się najwięcej wolnych do zagospodarowania terenów (Billert 2008). Współcześnie rewitalizacja oznacza planowane działanie, którego celem jest zmiana struktury przestrzenno-funkcjonalnej zdegradowanych obszarów miejskich oraz ożywienie społeczno-gospodarcze (Kaczmarek 2001; Parysek 2005). Docelowo proces rewitalizacji powinien prowadzić do ponownego włączenia obszarów zdegradowanych w tkankę i strukturę miasta (Billert 2008; Tölle 2010).

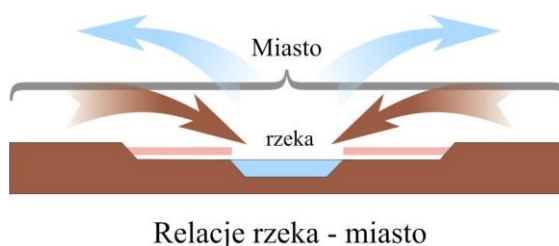
U podłoża tych tendencji leży także poszukiwanie nowych czynników rozwoju lokalnego związanych z tradycją, historią i kulturą danego miejsca, atrakcyjnością położenia, współcześnie określanymi mianem „milieu” (Parysek, 2005). Szczególnym czynnikiem rozwoju współczesnego miasta są ciekawe, unikatowe miejsca, dające możliwości kreatywnego ich wykorzystania, zarówno dla współczesnych potrzeb użytkowników, jak również dla promocji miasta. Takimi szczególnymi miejscami są tereny nadrzeczne dające duże możliwości rozwoju miastom nadrzecznym.

Tereny nadrzeczne jako przedmiot badań

Tereny nadrzeczne w mieście są obszarami towarzyszącymi rzece w jej bezpośrednim otoczeniu, uzależnione od jej dobrodziejstw i zagrożeń. Pojęcie to obejmuje zagospodarowane fragmenty brzegów, które użyczają miejsca rzece, tworząc jej ramę funkcjonalną i widokową. Obrys terenów nadrzecznych wyznaczają pierzeje przyległej zabudowy i masy zieleni lub inne zwarte zespoły obiektów, które można uznać za ścianę wnętrza krajobrazowego, rozciągającego się wzdłuż rzeki (Heidegger 1977 za Drapella –

Hermansdorfer 1998). Termin ten wskazuje na pewne obszary w mieście, zlokalizowane przy rzece, na styku wody i lądu. Nie zawsze są to jednak obszary funkcjonalnie powiązane z rzeką (Lorens, 2001; 2004; Pancewicz, 2004).

Tereny nadrzeczne w ujęciu nauk geograficznych są ściśle powiązane z samą rzeką. Wskazuje to na ujęcie ich jako elementu systemu dolinno-rzeczno. Tak rozumiane tereny nadrzeczne powinny być rozpatrywane w szerszym kontekście, a mianowicie w powiązaniu z hydrotechnicznym systemem wodnym oraz tkanką miejską (strukturą przestrzenno-funkcjonalną), a także ze szczególnym uwzględnieniem relacji między nimi (por. ryc.1). W systemie tym wody powierzchniowe obejmują nie tylko misę zbiornika wodnego i łóżysko rzeki, ale również jego brzegi oraz przyległe błonia, stanowiące terasę zalewową. Tworzą w ten sposób niepodzielny system składający się ze strefy wodnej, obejmującej wody i łóżysko rzeki, a także strefy ziemno-wodnej, do której zalicza się brzegi oraz strefy ziemnej z przyległymi błoniami (Kaniecki 1996).

Ryc. 1. Schemat powiązań i relacji miasto-rzeka. Źródło: Opracowanie własne

Tereny nadrzeczne były w przeszłości ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego i przestrzennego miast oraz podlegały ciągłym przemianom przestrzenno-funkcjonalnym. W ujęciu historycznym rzeki i tereny nadrzeczne pełniły funkcje obronne, transportowe, handlowe, przemysłowe, użytkowe, rekreacyjne, turystyczne, ekologiczne, identyfikacyjne i reprezentacyjne, które w obecnym zagospodarowaniu stały się reliktem (Bańkowska, 2000; Pancewicz 2004).

Idea odnowy związków między miastem a rzeką - miasto frontem do rzeki

Obecnie, jednym z ważnych problemów rozwoju miast nadrzecznych, jest odnowa związków przestrzennych i funkcjonalnych między miastem a rzeką. Relacje te, często bardzo złożone, ewoluowały w długiej historii rozwoju miast od „przenikania” przez „wykluczenie” do ponownego „pojednania się” (Chasseriau, Peyon 2004).

Ostatni etap ewolucji stosunków miasto-rzeka polega na odwracaniu się miast frontem do rzeki poprzez ponowne wykorzystanie (rewitalizację) terenów nadrzecznych i kształtowanie nowych związków funkcjonalno-przestrzennych z rzeką (Muszyńska – Jeleszyńska, 2012).

W wielu miastach nadrzecznych realizowane są konkretne działania, inwestycje oraz inicjatywy zmierzające do odbudowy relacji miasto-rzeka. Służą temu projekty rewitalizacji terenów nadrzecznych (dzielnic portowych, przemysłowych), renowacji dawnych obiektów nadbrzeżnych, zagospodarowania nabrzeży. Celem tych projektów jest zwiększenie atrakcyjności i poprawa stanu zagospodarowania oraz estetyki otoczenia, kształtowanie nowych i aktualnych relacji przestrzenno-funkcjonalnych miasta z rzeką, a także rozwój nowych aktywności takich jak turystyka wodna, rekreacji i sporty wodne oraz drobny przemysł i usługi.

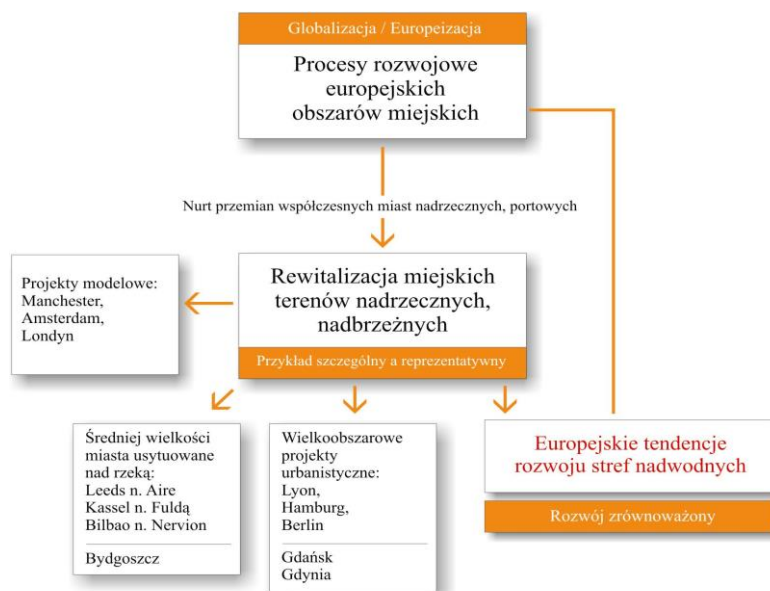
Proces kształtowania nowych relacji rzeka – miasto oraz przekształceń funkcjonalno-przestrzennych terenów nadrzecznych przeżywa swój renesans pod hasłem „Miasto frontem

do rzeki”, „Powrót miasta nad wodę”, a także ogólnoświatowym hasłem „waterfront” (Bańkowska, 2000). W wielu miastach podejmowane są liczne projekty zmierzające do otwarcia miasta w kierunku rzeki i wyeksponowania unikatowych walorów związku miasta z wodą oraz „nowego ukształtowania” miejsc styczności między miastem a rzeką.

Współczesne problemy rozwoju i rewitalizacji oraz zagospodarowania terenów nadrzecznych w Europie

Rewitalizacja terenów nadrzecznych jest jedną z ważnych tendencji rozwojowych obserwowanych w wielu miastach nadrzecznych i wyzwaniem, przed którym stoją te ośrodki w XXI w (ryc.2). Rewitalizacja frontów wodnych jest kolejnym etapem w procesie rozwoju miast nadrzecznych i cyklu życia struktur przestrzennych (Lorens, 2004).

Przekształcenia i sposoby zagospodarowywania takich terenów zgodnie z postfordowskim modelem kształtowania przestrzeni miejskiej obserwuje się od lat 60. XX w. w wielu krajach Europy i świata (Tölle, 2010). Tak zwane fronty wodne były popularnym przedmiotem działań inwestycyjnych w miastach Europy Zachodniej w latach 80. i 90. XX w. (Bańkowska, 2000). Popularność ich utrzymuje się nadal i silnie oddziałuje na miasta Europy Środkowej i Wschodniej.

Ryc. 2. Rewitalizacja terenów nadrzecznych na tle procesów rozwojowych europejskich obszarów miejskich. Źródło: Opracowanie własne

Rewitalizacja terenów nadrzecznych jest odpowiedzią na proces wcześniejszej degradacji, dezaktualizacji tych obszarów i jednym ze sposobów ponownego pojednania się rzeki i miasta. Bezpośrednią przyczyną przekształceń terenów nadrzecznych jest także rosnące społeczne zapotrzebowanie na tego typu indywidualne, naznaczone bogatą historią i tradycją miejsca.

W miastach europejskich (portowych i nadrzecznych) zaczęto na nowo odkrywać znaczenie obszarów nadrzecznych, dostrzegać ich atrakcyjność lokalizacyjną, a także znaczącą rolę rzeki i nadbrzeży w identyfikacji miast, duże wartości kulturowe oraz historyczne rzeki i terenów nadrzecznych (Pancewicz, 2004; Lorens, 2004).

Rewitalizacja terenów nadrzecznych jest jednym z podstawowych zadań rozwoju, polityki przestrzennej miast nadrzecznych i wynika z przesłanek ekonomicznych (tworzenie przewag konkurencyjnych) i środowiskowych (ryc. 3). Działania rewitalizacyjne skierowane są na porządkowanie, weryfikację, waloryzację, aktualizację i adaptację terenów nadrzecznych oraz

ich ponowną integrację z organizmem miejskim. Rewitalizacja polega na przekształceniach przestrzennych i funkcjonalnych, ma na celu wydobycie tkwiących w terenach nadrzecznych wartości oraz wywołanie rozwoju gwarantującego współczesną zdolność ich funkcjonowania. Jest to proces bardzo złożony i wielowymiarowy (Billert, 2008; Lorens, 2001, 2004, 2010).

Wymiar przestrzenny procesu rewitalizacji dotyczy kreowania nowego wizerunku terenów nadrzecznych poprzez wprowadzanie wysokiej jakości rozwiązań architektonicznych, urbanistycznych i krajobrazowych, podkreślających obecność rzeki z wykorzystaniem układu hydrotechnicznego (Lorens, 2001; 2004, 2010; Tölle, 2010).

Wymiar funkcjonalny związany jest z określeniem nowego przeznaczenia terenu, wprowadzeniem współczesnych funkcji lub odrodzeniem poprzednich w nowym wymiarze jakościowym oraz z częściowym wykorzystaniem funkcji historycznych (funkcje dopuszczalne: proturystyczne, komercyjne, usługi, mieszkalnictwo i rekreacja oraz funkcje preferowane: budujące prestiż, unikatowe, indywidualizujące przestrzeń, powiązane z wodą, turystyką wodną i kulturową) (Bańkowska, 2000). Istotą przekształceń funkcjonalnych terenów nadrzecznych jest zachowanie ich wielofunkcyjności, zróżnicowanego użytkowania (por. tab. 1), a przy wprowadzaniu nowych funkcji konieczność uwzględniania ich relacji z rzeką i miastem (Hall, 1993; Breen, Rigby, 1994; Bańkowska, 2000; Brutomesso, 2001; Lorens, 2001; 2004, Tölle, 2010). Rewitalizacja frontów wodnych oznacza nowe przedsięwzięcia i nowy program miejski, nowe wartości i nowe interakcje pomiędzy miastem a rzeką, które znajdują odzwierciedlenie w obszarach nadrzecznych (Lorens, 2004)

W wymiarze ekonomicznym procesu rewitalizacji terenów nadrzecznych ważnym elementem jest wywołanie nowych impulsów rozwoju gospodarczego, a także rozwój istniejących lub wprowadzenie nowych działalności, rozbudzenie mechanizmów rynkowych, przyciągnięcie inwestorów (Lorens, 2004; Billert, 2005).

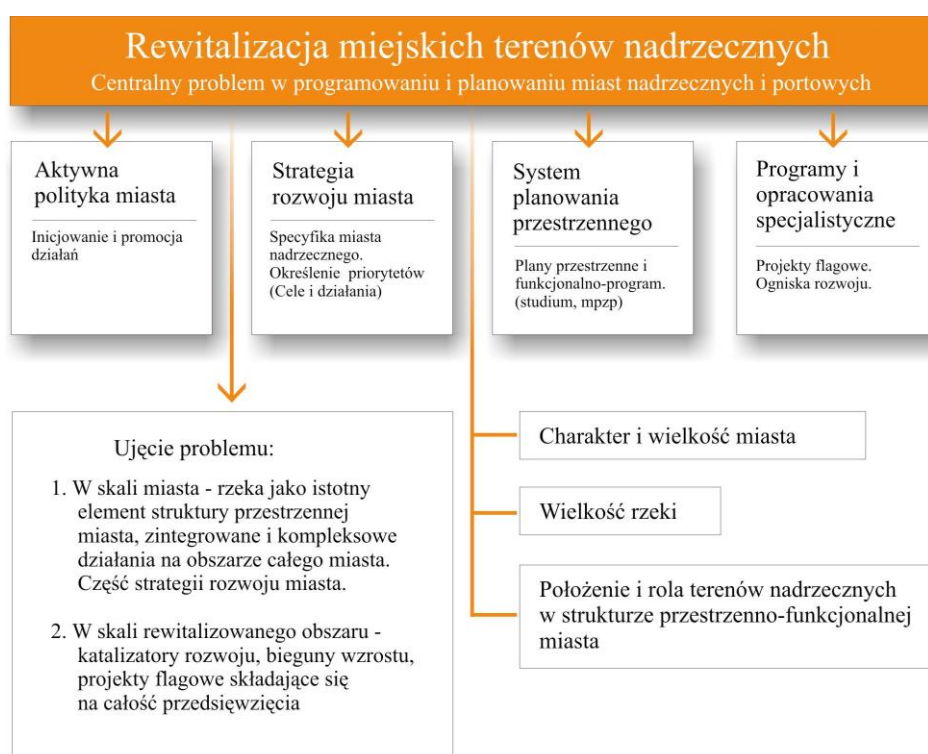
Wymiar społeczny opiera się na założeniu, że społeczeństwo jest jednocześnie podmiotem i uczestnikiem procesu rewitalizacji (por. tab. 1). Dotyczy on podniesienia poziomu życia, stworzenia lepszych i atrakcyjnych warunków mieszkania, korzystania z usług i wypoczynku, zachowania społecznej różnorodności użytkowników terenów nadrzecznych, kształtowania interesujących dla współczesnego odbiorcy przestrzeni publicznych w pełni wykorzystujących sąsiedztwo wody (np. nadrzeczne bulwary, ścieżki spacerowe i rowerowe, ogrody cz parki wodne itp.), kształtowania społecznych relacji z rzeką, zachowania i ochrony zasobów oraz walorów rekreacyjnych wód powierzchniowych. Aspekt ten ma także związek z aktywizacją mieszkańców rewitalizowanych obszarów i włączenie ich w działania rewitalizacyjne (Behr, Billert, Kröning, Muzioł – Węclawowicz 2003; Lorens, 2004, 2010; Tölle, 2010).

Wymiar kulturowy rewitalizacji frontów wodnych w sposób szczególny wiąże się z respektowaniem zastanych wartości, odzwierciedlających „genius loci” miejsca (miasta), z zachowaniem tradycji związanych z rzeką, ochroną dziedzictwa historycznego, rozbudzeniem tożsamości lokalnej, nadaniem nowych wartości miejscom i zhumanizowanie przestrzeni (por. tab. 1). Ważną rolę w tym wymiarze działań rewitalizacyjnych odgrywa adaptacja i wykorzystanie historycznego zagospodarowania, zwłaszcza obiektów hydrotechnicznych (śluz, młynów, spichrzy, basenów portowych itp.) do nowych funkcji. Ważne jest również nawiązanie do specyfiki użytkowania terenów nadrzecznych, przy równoczesnym uzupełnianiu ich o współczesne formy architektoniczne, urbanistyczne i krajobrazowe. Podobnie ważna jest też popularyzacja historii związanej z obecnością rzeki w strukturze miasta (np. muzeum historii hydrotechniki, statków, portów). Nowe obiekty przeznaczone na cele komercyjne powinny swoją skalą i charakterem nawiązywać do tradycji miejsca (Breen, Rigby, 1994; Kochanowski 1998; Lorens, 2004; Tölle, 2010).

Wymiar środowiskowy rewitalizacji terenów nadrzecznych związany jest z odzyskaniem zanieczyszczonych wód i zdegradowanych brzegów w mieście poprzez ich rekultywację

i oczyszczenie, z przywróceniem równowagi przyrodniczej na lądzie i wodzie, z odzyskaniem i redukcją zużycia energii i zasobów (odzyskanie gruntów) poprzez zwarty sposób zabudowy oraz optymalne wykorzystanie istniejących zasobów infrastruktury (por. tab. 1). Wśród wyżej wymienionych działań należy również uwzględnić regulację i ochronę przed powodzią (Breen, Rigby, 1994; Klaassen, 1993; Lorens, 2004; Pancewicz, 2004; Tölle, 2009, 2010).

W procesie rewitalizacji ważne jest powiązanie wszystkich wyżej wymienionych aspektów. Konieczne jest także dopasowanie skali i intensywności działań do potrzeb miasta. Rewitalizacja miejskich terenów nadrzecznych zależy od wielu czynników, w tym od charakteru i wielkości miasta, wielkości rzeki, położenia i roli terenów nadrzecznych w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej miasta – por. ryc. 10 (Kochanowski, 1998; Lorens, 2004).

Ryc. 3. Rzeka i tereny nadrzeczne w aspekcie rewitalizacji przestrzeni miejskiej.
Źródło: Opracowanie własne

Rewitalizacja miejskich terenów nadrzecznych w Europie jest coraz częściej ściśle związana z ideą zintegrowanego rozwoju miast (Tölle, 2009).

Główne priorytety i kierunki działań w zakresie zintegrowanej rewitalizacji terenów nadrzecznych określone zostały w formie „10 Zasad Zrównoważonego Rozwoju Miejskich Frontów Wodnych” (tab.1). Dokument ten został zatwierdzony w 2000 r. na światowej konferencji Urban 21 pod egidą Narodów Zjednoczonych i może stanowić wytyczne merytoryczne dla miast podejmujących projekty rewitalizacji frontów wodnych. Rewitalizacja terenów nadwodnych według tych zasad była podstawą realizacji Miast Wodnych w Berlinie (Tölle, 2009).

Tabela 1. Zasady Zrównoważonego (Zintegrowanego) Rozwoju Miejskich Frontów Wodnych

Zasada 1	Ochrona (zabezpieczenie) jakości wody i środowiska Jakość wody w systemie potoków, rzek, kanałów, jezior, zatok i mórz jest warunkiem wstępnym dla wszystkich działań rozwojowych na terenach nadbrzeżnych. Ośrodki miejskie są odpowiedzialne za długotrwałą poprawę opuszczonych nabrzeży i stanu jakości wody.
Zasada 2	Fronty wodne są częścią istniejących struktur miejskich Współczesny waterfront, nowe dzielnice nad wodą powinny być integralną częścią miasta, harmonizować z sąsiednimi obszarami i przyczynić się do poprawy żywotności całego miasta. Woda jest częścią miejskiego krajobrazu i powinna być wykorzystywana dla specyficznych funkcji, takich jak transport wodny, rozrywka i kultura.
Zasada 3	Historyczna tożsamość kształtuje charakter nabrzeży Wspólne dziedzictwo miasta i rzeki oraz związanych z nim wydarzeń, szczególnych obiektów architektury i zasobów przyrodniczych, powinno stanowić o charakterze i treści krajobrazu nadwodnego. Zachowanie przemysłowej przeszłości jest integralnym elementem długotrwałego rozwoju. Stare porty i obszary przemysłowe nad wodą posiadają istotne walory historyczne, kultowe i są ważnymi symbolami miasta. Świadczą o procesach oraz zmianach miejskiego stylu życia i pracy. Obszary te powinny być zintegrowane z nowymi funkcjami. Klimat i atmosfera historyczności pomagają miastu wytworzyć znaczącą specyfikę.
Zasada 4	Priorytet zróżnicowania funkcjonalnego Fronty wodne powinny cechować różnorodność funkcji kulturalnych, komercyjnych i mieszkalnych, a pierwszeństwo należy się tym formom użytkowania, które wymagają bezpośredniego dostępu do wody. Wzorem nowych miast wodnych miasto ma być wymieszane pod względem funkcjonalnym i społecznym, charakteryzować się zintegrowaniem istniejących funkcji. W mieście wyklucza się izolację i prywatyzację obszarów nadwodnych i nowych dzielnic (osiedla zamknięte).
Zasada 5	Warunek publicznego dostępu do wody Nabrzeża powinny być fizycznie i wizualnie dostępne dla mieszkańców i turystów ze wszystkich grup wiekowych i klas społecznych. Nadwodne obszary publiczne powinny być wykonane solidnie i tak zagospodarowane aby umożliwiały intensywne ich użytkowanie.
Zasada 6	Partnerstwo publiczno-prywatne przyspiesza proces rewitalizacji Projekty dotyczące frontów wodnych miast (projekty miasta nad wodą) powinny być planowane w partnerstwie publiczno-prywatnym. Oznacza to konieczność znalezienia kooperatywnych struktur współpracy, planowania i realizacji. Władze publiczne są odpowiedzialne za jakość projektu, urbanistyki i architektury, wykreowanie przestrzeni publicznej, zabezpieczenie technicznej, społecznej, kulturowej infrastruktury i społecznej równowagi. Stronie publicznej przypisana jest również polityczna funkcja motywująca. Prywatni deweloperzy powinni być włączeni od samego początku w proces przekształceń by zapewnić rozeznanie rynku i przyspieszyć zagospodarowanie terenu. Koordynatorzy kompleksowego rozwoju frontów wodnych (np. spółki odpowiedzialne za zarządzanie rozwojem) muszą gwarantować długoterminowy sukces (korzyści) w wymiarze ekonomicznym, społecznym i ekologicznym.
Zasada 7	Partycypacja społeczna jest elementem zrównoważonego rozwoju Miasto powinno odnosić korzyści z długotrwałego rozwoju frontów wodnych nie tylko w kategoriach ekologicznych i ekonomicznych ale także społecznych. Społeczność miasta powinna być informowana i angażowana w dyskusję w sposób ciągły od samego początku procesu. Tereny położone bezpośrednio nad wodą pełnią szczególną rolę integracyjną.
Zasada 8	Projekty rewitalizacji frontów wodnych są długoterminowe Ekonomiczna równowaga reurbanizacji zaniedbanych obszarów nad wodą jest procesem długotrwałym. Nowe miasta nad wodą oraz projekty frontów wodnych są wyzwaniem i zadaniem dla pokoleń. Muszą być budowane stopniowo i etapowo tak, by całe miasto i wszyscy jego mieszkańcy mogli czerpać korzyści z potencjału terenów nadbrzeżnych. Projekty te wymagają różnorodności form architektonicznych, przestrzeni publicznych i sztuki.
Zasada 9	Rewitalizacja jest procesem ciągłym Planowanie waterfrontów musi być oparte na szczegółowych analizach funkcji wodących i treści krajobrazu nadwodnego. Plany powinny być elastyczne i dopasowywać się do zmian, do konkretnych sytuacji. Na poziomie politycznym administracja publiczna powinna czuwać nad realizacją celów strategicznych i dalszych perspektyw rozwoju miasta nad wodą niezależnie od cykli ekonomicznych i krótkoterminowych interesów. Ważna jest także możliwość wykorzystania terenów nadbrzeżnych zarówno w dzień, jak i w nocy.
Zasada 10	Fronty wodne są częścią struktur międzynarodowych Przebudowa frontów wodnych jest bardzo złożonym zadaniem i wymaga udziału profesjonalistów z wielu dziedzin. Z tego względu niezwykle ważny jest transfer wiedzy i wymiana doświadczeń na płaszczyźnie międzynarodowej pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w proces transformacji frontów wodnych na różnych poziomach i etapach projektowania oraz realizacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Tolle, 2009; Januchta – Szostak, 2009; Cities on Water 2009, Waterfront Urban Development - Final Raport, 2003

Podsumowanie

Rewitalizacja terenów nadrzecznych jest jednym z największych wyzwań urbanistycznych i kulturowych dla współczesnych miast nadrzecznych (Tölle, 2009). Założenia zintegrowanego rozwoju miejskich waterfrontów wpisują się w główne koncepcje rozwojowe miast w okresie poindustrialnym. Proces ten jest przejawem reurbanizacji i jest konkurencją dla suburbanizacji (Tölle, 2009).

Nowe, zintegrowane podejście do rozwoju miast nadrzecznych dotyczy powiązania wielu, zróżnicowanych zagadnień, w tym:

- 1) ochrony środowiska w odniesieniu do wód oraz gruntów,
- 2) urbanistyki i kształtowania terenów nadrzecznych (waterfrontów) oraz architektury,
- 3) dziedzictwa kulturowego i nadwodnej tożsamości,
- 4) aspektów społecznych, w tym partycypacji, spójności społecznej i integracyjnej roli terenów nadwodnych,
- 5) planowania, zarządzania i organizacji rozwoju miast nad wodą oraz projektów frontów wodnych miast (Tölle, 2009)

Literatura

- Bańkowska B., 2000, Ogólne zasady kształtowania frontów wodnych w miastach, [w:] Sieć miast Bałtyckich – Waterfront. Elbląska strefa nadwodna jako produkt turystyczny. Potencjalne możliwości rozwoju turystyki w regionie Zalewu Wiślanego oraz w porcie elbląskim – uwarunkowania akwenów i stref lądowych, autorskie referaty wygłoszone na seminarium w dniu 20 kwietnia 2000 roku (materiały niepublikowane), Fundacja Ecobaltic, Instytut Problemów Ekorozwoju, Gdańsk.
- Baranowski A., 2000, Waterfront in Gdańsk. Expertise, Waterfront Urban Development – Network of Cities in the Baltic seaRegion. Program Interreg II C/Phare, PG.
- Baranowski A. (red.), 2001, Rewitalizacja zdegradowanych struktur osadniczych w warunkach zrównoważonego rozwoju, projekt Badawczy nr 7507F01112, Komitet Badań Naukowych, Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.
- Behr I., Billert A., Kröning W., Muzioł – Węclawowicz A. (red.), 2003, Podręcznik rewitalizacji. Zasady, procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji, Mefisto, Urząd Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast, Warszawa.
- Billert A., 2008, Sens i funkcje ustawy rewitalizacyjnej [w:], Wybrane problemy rozwoju i rewitalizacji miast: aspekty poznawcze i praktyczne, J. Parysek J., A. Tölle (red.), Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno - Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, Seria Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, nr 5, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 13-21.
- Breen A., Rigby D., 1994, Waterfront. Cities relation their edge, McGraw Hill, New York.
- Bruttomesso R., 2001., The Strategic Role of the Waterfront in Urban Redevelopment of Cities on Water, [w:] Large Scale Urban Development, P. Lorens P. (red.), Politechnika Gdańska, Gdańsk., s. 11-17.
- Chasseriau A., Peyon J.P., 2004, Le projet île de Nantes, ou comment la ville se réconcilie avec son fleuve, CESTAN, Université de Nantes, ESO – UMR 6590 CNRS, MSH ANGE GUÉPIN, Nantes, Nr 22, s. 41-50
- Drapella – Hermansdorfer A., 1998, Nadrzeczne bulwary, [w:] Rzeki, cywilizacja, historia, J. Kułuniak (red.), „Śląsk: Sp. z o.o., Katowice, str. 139 – 161.
- Kochanowski M. (red.), 1998, Współczesne metamorfozy miast portowych, Politechnika Gdańska, Gdańsk.
- Heidegger M., 1977, Budować, mieszkać, myśleć, Warszawa.
- Hall P., 1993, Waterfronts: A New Urban Frontier, [w:] Waterfronts. A new Frontier for Cities on Water, R. Bruttomesso R. (red.), International Centre Cities on Water, Venice, s. 12-20.

- Kaczmarek S., 1999, Rewitalizacja a organizacja przestrzeni miejskiej, [w:] *Przestrzeń miejska, jej organizacja i przemiany*, XII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Katedra Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kaczmarek T., 2001, Rewitalizacja miast w Polsce na tle doświadczeń europejskich, [w:] *Nowoczesne zarządzanie rozwojem miast*, A. Billert (red.), Collegium Polonicum, Słubice, s. 106-114.
- Kaniecki A., 1996, Problemy wodne obszarów miejskich na przykładzie Poznania. [w:] *Miasto tyłem do rzeki*, B. Wierzbicka (red.), Materiały sesji naukowej Warszawa, 22-23 czerwca 1995, Biblioteka Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, Warszawa, S. 35-50.
- Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich, kwiecień 2007.
- Klaassen L.H., 1993; *Cities on water: Some Economic and Geographical Reflections*, [w:], *Waterfronts. A new Frontier for Cities on Water*, R. Bruttomesso R. (red.), International Centre Cities on Water, Venice, s. 21-24.
- Januchta-Szostak A., 2009, Rola architektury w kształtowaniu tożsamości miejskich frontów wodnych, *Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej, Architektura i Urbanistyka*, Z. 19, s. 119-127.
- Lorens P., 2001, Rewitalizacja frontów wodnych nadmorskich miast portowych, *Rozprawa doktorska*, PG.
- Lorens P., 2004, Rewitalizacja frontów wodnych jako element procesu odnowy miast, [w:], *Przestrzeń w zarządzaniu rozwojem regionalnym lokalnym*, K. Markowski (red.), *Biuletyn KPZK PAN*, z.211, PG. s. 179-205.
- Lorens P., 2009, Współczesne tendencje rozwoju struktur miejskich. Znaczenie procesów przekształceń i rewitalizacji, [w:] *Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast*, P. Lorens, J. Martyniuk – Pęczek (red.), *Wydawnictwo Urbanista*, Gdańsk, s. 10-19.
- Lorens P., 2010, *Rewitalizacja miast planowanie i realizacja*, Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej, Gdańsk.
- Muszyńska – Jeleszyńska D., 2012, *Tereny nadrzeczne w strukturze przestrzenno-funkcjonalnej Bydgoszczy. Problemy rozwoju i rewitalizacji*, praca doktorska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Pancewicz A., 2004, *Rzeka w krajobrazie miasta*, Politechnika Śląska, Gliwice.
- Parysek J., 2005, *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku. Rozwój i przekształcenia strukturalne*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Tölle A., 2009, *Przekształcanie terenów przemysłowych w Berlinie według „dziesięciu postulatów zrównoważonego rozwoju miast nad wodą*, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, T. XXIV. s.101–113.
- Tölle A., 2010, *Restrukturyzacja miejskich obszarów nadwodnych, Aspekty urbanistyczne, zarządzające i społeczno-kulturowe*, *Biuletyn Instytutu Geografii Społecznej i Gospodarki Przestrzennej UAM, Seria Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna nr 10*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Waterfront Urban Development (WUD)– Final Report, 2003, Potsdam

Abstract

The article presents new and current research issue that is the development, revitalization and land management of degraded and decapitalised urban riverside areas. The revitalization of riverside areas is one of the most interesting phenomena of recent years as well as one of the leading developmental trends in many European cities. Riverside areas are the areas of particular significance for city on water, especially in the context of revitalization of urban space.

Keywords: riverside areas, urban development, urban regeneration, revitalization, relationships river – city.